

УДК [373.2:[316.61:305]]:930.85
DOI: 10.24144/2524-0609.2021.48.170-174

Карнаух Леся Петрівна

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна
lesjakarnaukh@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000000170842973>

Кравчук Неля Павлівна

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна
nelli-kravchuk@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9420-4375>

ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Анотація Актуальність дослідження полягає в тому, що гендерна соціалізація особистості значною мірою визначається соціальними очікуваннями, особливостями культури, традицій, виховання в межах суспільства як макросередовища становлення дитини дошкільного віку. Аналіз генезису гендерних досліджень в контексті суспільно-історичного розвитку суспільства окреслює сучасні проблеми гендерної соціалізації особистості та педагогічні складові цієї проблематики. Тому мета статті полягає у розкритті особливостей гендерної соціалізації особистості дошкільника в контексті суспільно-історичного розвитку суспільства. Розкриті загальні тенденції психолого-педагогічних досліджень в руслі гендерної проблематики за допомогою методів системно-структурного аналізу, порівняння, узагальнення педагогічних, психологічних, етнографічних наукових джерел. Досліджено суспільно-історичний аспект розвитку суспільства, в межах якого відбувається гендерне становлення особистості. Виявлено взаємозалежність між рівнем розвитку суспільства та його ставленням до дітей загалом та процесом гендерної соціалізації зокрема. Аналіз різних джерел дає підстави стверджувати, що у різні історичні періоди розвитку суспільства ставлення до дітей, особливості формування навичок міжстатевого спілкування змінювалося. Історично-педагогічний аналіз окреслює соціальні і культурні особливості гендерної соціалізації. Проаналізовані дослідження дають змогу дійти висновків про те, що розвиток суспільства ускладнює сфери життєдіяльності особистості дитини дошкільного віку, впливає на процес соціалізації і підвищує її цінність в культурі.

Ключові слова: гендерна соціалізація; особистість; суспільство; культура.

Вступ. Одним із пріоритетних напрямків розвитку суспільства в умовах демократичних змін в Україні є впровадження гендерного егалітаризму в усі сфери суспільства, проголошення гендерної рівності як невід'ємної складової основних прав і свобод особистості в сучасному соціумі, що актуалізує проведення гендерних досліджень в освітній галузі. Реформування дошкільної освіти в умовах впровадження нових орієнтирів Базового компоненту дошкільної освіти (2021 р.) визначається новими цілями і функціями закладів дошкільної освіти, що в умовах взаємодії з сім'єю забезпечать повноцінну гендерну соціалізацію дітей дошкільного віку.

У сучасних умовах розвитку українського суспільства відбуваються культурно-духовні та соціальні перетворення, що призводять до зміни уявлень про функції та особливості формування особистості дітей дошкільного віку. Варто зауважити, що гендерна соціалізація особистості значною мірою визначається соціальними очікуваннями, особливостями культури, традицій, виховання в межах суспільства як макросередовища соціалізації дитини. Розглядаючи означену проблему, неможливо обминути увагою суспільно-історичний аспект розвитку суспільства, в межах якого відбувається гендерне становлення особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Демократичні процеси в Україні вимагають вироблення нових освітніх вимог до дошкільної освіти як першої ланки гендерної соціалізації особистості, що

пов'язано передусім з необхідністю забезпечення рівного доступу обох статей до різних сфер життєдіяльності.

Проблема гендерного виховання знаходить відображення в нормативно-правових документах України: Конституції України, Законах України: «Про освіту», «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок», «Про дошкільну освіту», «Національній доктрині розвитку освіти», «Базовому компоненті дошкільної освіти».

Особливості сучасного гендерного розвитку дитини дошкільного віку досліджено в роботах В. Бочелюк, С. Діденко, М. Джемкена, О. Кікінеджи, І. Кона, М. Сентер, З. Фрейда, Р. Фішера.

У працях науковців зазначається, що трансформаційні зміни в сучасній сім'ї змінюють еталони гендерної поведінки, модифікують ролі та статус взаємодії між чоловіками і жінками (Г. Васильченко, С. Гузенко, Д. Ісаєв, І. Ковальчук, С. Ковальова, Д.Ткалич).

Ми суголосні з думкою таких дослідників як В. Кравець, Т. Говорун, О. Кікінеджи про те, що перехідний етап розвитку українського суспільства спричиняє амбівалентне ставлення до системи гендерних взаємин та ролей та виокремлює суперечність між дихотомічним їх розподілом та егалітарними викликами до них [1, с. 9].

Питання гендерної соціалізації старших дошкільників стали предметом дослідження у сучасних науковців А. Аблітарової, А. Аніщук, Л. Бобак,

В. Кагана, І. Луценко, Ю. Савченко, А. Корінної, Л. Олійник, Н. Попової, О. Поперечняк, але проблем, які вимагають їх наукового розв'язання, набагато більше.

Зокрема, аналіз розвитку гендерних досліджень в контексті суспільно-історичного розвитку суспільства дасть змогу краще зрозуміти сучасні проблеми гендерної соціалізації особистості та окреслить педагогічні складові цієї проблематики.

Тому мета статті полягає у розкритті особливостей гендерної соціалізації особистості дошкільника в контексті суспільно-історичного розвитку суспільства. **Методи дослідження:** теоретичні (системно-структурний аналіз, порівняння, узагальнення) дадуть можливість вивчити педагогічні, психологічні, етнографічні наукові джерела.

Виклад основного матеріалу. Впродовж багатовікового розвитку суспільства проблема гендерної соціалізації дітей дошкільного віку мала різне трактування, яке залежало від соціально-економічних, політичних та історичних умов, рівня розвитку філософсько-релігійних і педагогічних уявлень про дитину та її місця у соціальному середовищі. Предметним полем гендерної соціалізації особистості є культура певного суспільства, а ставлення до дитини відображає рівень розвитку культури.

Віддаючи належне сучасним дослідженням у сфері означеної проблеми, вважаємо за необхідне зупинитись на аналізі ретроспективного психолого-педагогічного аспекту проблеми гендерної соціалізації підростаючого покоління. Таке дослідження дасть можливість глибше усвідомити сучасний стан проблеми гендерного становлення особистості в умовах соціуму.

Аналіз історико-педагогічних та психологічних праць І.Кона, Ф. Аріеса, Л. Демоза, Е. Еріксона, Л. Виготського, О. Запорожця дає підстави стверджувати, що у різні історичні періоди розвитку суспільства ставлення до дітей змінювалося і відповідно рівня суспільної формації формувалися навички міжстатевого спілкування.

Про взаємозалежність між рівнем розвитку суспільства та його ставленням до дітей неодноразово вказувала в своїх працях С. Русова: «Що свідоміше робиться громадянство, то з більшою увагою ставиться воно до виховання дітей, до забезпечення їм найкращих умов життя» [2, с. 34]. При цьому слід зазначити, що вся історія людства свідчить про те, що дитина не завжди була у центрі світоглядних пошуків і предметом наукового дослідження [3, с. 45].

Спробуємо розглянути проблему особливостей гендерної соціалізації особистості у вимірі філогенезу суспільства, відштовхуючись від основних положень образу дитинства, з одного боку, та місця дитини в суспільстві – з іншого. Адже правомірним було би врахувати у цих дискусіях часовий чинник як доміную, що визначає відмінності між складовими гендерної соціалізації на різних етапах розвитку історико-педагогічних та психологічних знань.

Практика батьківства і материнства, особливості виховання дітей різної статі мали як спільні риси, так і були фундаментально відмінними (Ж. Дюбі, М. Перро) [3, с. 110]. Дослідники історико-етнографічного матеріалу схильні структурувати зміст гендерних досліджень в декількох вимірах – формування статево-рольових орієнтацій особистості, вивчення психосексуального розвитку та виховання норм соціально-моральних взаємин міжстатевого спілкування на різних етапах розвитку суспільства [3, с. 157].

Перш ніж перейти до аналізу особливостей

гендерної соціалізації хлопчиків і дівчаток, зробимо кілька зауваг щодо образу дитини, які мають до цієї проблеми безпосередній стосунок. Своєрідного трактування історії дитинства слід шукати в західно-європейській культурі, що дає характеристику образу дитини. І.Кон, аналізуючи погляди Л.Стоуна у своїй праці «Дитина і суспільство», [3, с. 154] визначив чотири альтернативних образи дитини:

1) Традиційний християнський погляд, відповідно якого новонароджена дитина несе на собі відбиток першородного гріха і врятувати її можна жорстоким пригніченням волі, підкоренням її батькам і духовному наставнику.

2) Соціально-педагогічний детермінізм, відповідно якого дитина від природи не схильна до добра чи зла, а представляє собою «tabula rasa», на якій суспільство і вихователь можуть написати що завгодно.

3) Природний детермінізм, відповідно якого характер і можливості дитини визначені до її народження, що характерний для середньовіччя.

4) Утопічно-гуманістичний погляд, згідно якого дитина народжується хорошою і доброю, але її якості псуються під впливом суспільства, що характерна для епохи Відродження.

Ми знаходимо в цих підходах кореляцію ідей виховання з принципами гендерної соціалізації дітей. Зокрема ідеї першородного гріха дітей відповідає репресивна педагогіка, спрямована на придушення природного начала дитини; ідеї соціалізації відповідає педагогіка формування особистості шляхом систематизованого навчання; ідеї природного детермінізму – принципам розвитку задатків і обмеження негативних проявів особистості дитини; а ідея добротності дитини від народження – педагогіці саморозвитку і невтручання [3, с. 154].

Ці підходи виховання, визначені Л. Стоун, не лише змінюють один одного в площині суспільно-історичного розвитку, а й співіснують, доповнюючи один одного на певних етапах розвитку соціуму. Причини установки, спрямованої на виховання у дітей покірності на засадах нівелювання самостійності і незалежності дитини, можуть соціально визначитися потребою підтримувати стабільність існуючого суспільного ладу [3, с. 156]. Насамперед зауважимо той факт, що на різних стадіях розвитку суспільства в процесі гендерної соціалізації використовувалися аналогічні методи і цілі батьківського впливу на хлопчиків і дівчаток. Зокрема, це:

- формування покірності, відповідальності, хазяйновитості під час участі дітей в господарській діяльності і при виконанні домашніх обов'язків;
- виховання турботливості через привчання старших сиблінгів до турботи про молодших;
- формування потреби в досягненнях шляхом змагання та оцінки якості виконання;
- виховання самостійності, уміння потурбуватися про себе, не залежати від допомоги інших, задоволення своїх потреб і бажань.

Виявилось, що в ранніх суспільствах мисливців і риболовів соціалізація дітей була орієнтована на незалежність і самостійність, тоді як землеробські культури більше спрямовувалися на виховання покірності. Також стилі соціалізації прямо корелюють від соціальної структури суспільства. В матриархальних суспільствах права жіночої і чоловічої статі урівноважувалися, на відміну від патріархальних суспільств, де права чоловічої статі від народження переважали. Тобто в первісних суспільствах представники чоловічої і жіночої статі спеціалізувалися на певних галузях домашнього господарства, а соціальне пригнічення жінок і визнання їхньої статі

порівняно з чоловічою нижчої категорією виникає лише з патріархатом, приватною власністю і системою успадкування майна [3, с. 201]. В патрілінійних суспільствах ставлення чоловіків до жінок суперечливе. Об'єднаний усереднений стереотип жінки є суперечливим. З одного боку, чоловіки ставляться до жінки як до мами, сестри, з іншого – як до чужорідних небезпечних осіб (відьм). Тому хлопчиків вчили уникати жінок з дитинства. Аналізуючи зміст стереотипів маскуліності і фемінності, не можна не згадати про таке розповсюджене соціально-психологічне уявлення як андроцентризм – схильність оцінювати жіночий світ крізь призму чоловічого сприймання. Тобто довкола образу жінки був сформований демонічний і злісний образ, що ототожнюють з відьмацтвом та злом. Символічним вираженням стала поява табу і заборон в ранніх суспільствах на спілкування з вагітними і породіллями [3, с. 203].

Рівень розвитку суспільства і культури визначав також ставлення до дитини, що не могло не позначитись на специфіці гендерної соціалізації малюків.

В період первіснообщинного ладу життя дітей було включене в життя дорослих, які передавали їм навички виживання, використання знарядь праці, добування їжі, захисту від ворогів, взаємодії з іншими людьми. Саме потреби реального життя зумовили необхідність застосування способів, прийомів передавання знань і вмінь молодому поколінню. Певним прогресом у процесі гендерної соціалізації дітей є запровадження парних шлюбів, які замінили ставтеву полігамію. Ці зміни призвели до зародження домашньо-сімейного виховання, що здійснювали батьки і вся родина. Дівчатка разом з мамами працювали в полі, збирали урожай, хлопчики допомагали батькам, носили дрова та воду. Різностатеве спілкування дітей здійснювалося на польових роботах та святах, у ритуальних обрядах і святах племені. Отже діти оволодівали відповідними знаннями і навичками племінного життя, набували навичок фізичної та моральної зрілості. В цей період слід говорити про процес гендерної соціалізації як передавання системи досвіду батьків у формі соціального наслідування [4, с. 74].

Для цього періоду властиве магічне світосприймання. Мама під час вагітності носила в косах спеціальні обереги, амулети у вигляді двох дитячих фігурок (хлопчиків і дівчаток) або золоті монети, завернуті в білу тканину. Ці амулети оберігали дітей в утробі від хвороб. Малюків виховували у дусі вірувань у магічні сили богів, на які могли вплинути дії і заклинання знавців (знахарів, волхвів). Тобто міф як сукупність оповідей та дійств формував у дітей певні уявлення про світ, закони спікування в родині. В цих міфологічних уявленнях було приховане уявлення про світ, яким керує воля богів і духів [5, с. 118].

Існувала ціла система непорушних заборон (табу), пересторог і сакралізованих соціальних норм та захисних заходів, що забезпечували успішне соціальне становлення дітей. У первісних суспільствах у більшості народів існував обширний арсенал захисних магічних заходів, що упереджував дію небезпечних злих сил: наносили на обличчя дитини чорні цятки чи інші захисні знаки, вшали амулети: чорний камінець, мушлі, кігті тигриці на шию та руки, мідні браслети – на ноги, або залізну обручку – в ніс. Всі ці захисні заходи і ритуали закріплювалися в народній пам'яті і передавалися із покоління в покоління [6, с. 68]. Водночас паралельно з існуванням заходів, що спрямовувалися на збереження життя малюків, існувало і таке суперечливе явище як «інфантицид» (дітовбивство). Суспільства, що перебували на най-

нижчій сходинці історичного розвитку, характеризувалися неможливістю утримувати велике потомство. Тому в багатьох архаїчних суспільствах існував інфантицид, тісно пов'язаний з дефіцитом засобів до існування.

Амбівалентність відношення до дітей в той період є нормою первісного суспільства. Як вважає О. Артемова, вбивство дитини не вважається злочином, і похоронний обряд зводиться до мінімуму. Арістотель вважав, що ні одну дитину не варто ростити, Цицерон писав, що смерть дитини треба сприймати «зі спокійною душею», а Сенека, що «топити слабких і дітей-інвалідів є правильним і розумним законом» [3, с. 256]. Інфантицид почали вважати злочином лише наприкінці IV століття.

На ранніх етапах та в період середньовіччя широко був розповсюджений інститут виховання поза сім'єю. За роки виховання поза сім'єю діти бачилися з батьками декілька раз, тому поверталися додому як до чужої родини.

Аналізуючи причини такого явища, дослідники, вказують на соціально-педагогічні мотиви: дітей відсиляли із дому, щоб не розпестити і одночасно попередити виникнення конфліктних ситуацій. Це сприяло закріпленню внутрішньо общинних зв'язків та набуттю навичок, якими важко оволодіти в батьківській родині. Причому в багатьох ранніх суспільствах в чужі сім'ї віддавали переважно хлопчиків, що дослідники пов'язували з більш високим статусом хлопчиків у суспільстві [3, с. 172]. Інші діти виховувалися в монастирях. Позасімейне виховання не було всезагальним, але достатньо масовим і тривалим. Воно здійснювалося прийомними батьками, наставниками, майстром, вчителем, господарем. За підрахунками Л.Стоуна, 2/3 хлопчиків і 3/4 дівчаток виховувались поза сім'єю [3, с. 174].

В часи середньовіччя дітей розглядають як власність, нижчу істоту, їхні почуття не враховують, а їх самих не помічають. Християнська мораль середньовіччя ставилась до тілесності відверто вороже. На індивідуально-психологічному рівні гостре відчуття закритості свого тіла супроводжується емоційною стриманістю. На рівні культури тілесне обмеження супроводжувалося відмовою від вираження тілесних переживань. В середньовічній Європі дітей були систематично. Англійські педагоги і батьки XVI – XVII століття славились жорстокістю. Звичка до побиття сприяла формуванню у деяких хлопчиків мазохістичних тенденцій та приниженню почуття власної гідності [3, с. 166]. Деякі православні фундаменталісти рекомендували часто і сильно карати дівчаток [7, с. 168]. Отже, в період середньовіччя виховання поза сім'єю поєднувало навчання і виховання. Середньовічна позасімейна система гендерної соціалізації виконувала всі функції від імені та замість батьків, а жорстокість до дітей була нормою.

В епоху Відродження пуританські установки впливають на культуру. Об'єднавшись в єдине ціле, дві домінуючі тенденції (ідеал всеоб'ємної любові і принцип десексуалізації буття) породили явище, якого не знала культура попередніх періодів, а саме табування тіла як такого. На початку XV століття домініканський монах Джованні Домінічі вчив, що «дитина повинна розрізняти чоловіків і жінок тільки за одяжею і обличчям, повинна спати в довгій сорочці, а батьки мали виховувати в ній сором'язливість». Дітей почали віддавати від дорослих, довіряючи спеціально призначеним вихователям. Посилюється сегрегація дівчаток і хлопчиків, заборона на оголеність та тілесне експериментування. Навіть спати дитина мала так, щоб той, хто підійде до ліжка, не зміг би

роздивитись форму її тіла [3, с. 163].

Але поступово мораль змінюється. Посилення контролю над процесом гендерної соціалізації дітей в період Відродження пояснюється зміною ієрархії цінностей суспільства. Відсутність в середні віки регламентації багатьох сфер дитячого життя пояснюється низьким соціальним статусом дитини і культурною низькою цінністю її буття. Разом із зростанням значимості статусу дитинства, посилюється соціальний контроль за нею і рівень вимог до неї. Дітей готували до виконання ролей відповідно статі: догляд за дітьми, ткацтво, плетіння корзин, шиття одяжі – фемінна функція, захист від ворогів, землеробство, мисливство – маскуліна функція.

Влучними є висловлення дослідників того часу, що «в XVII столітті виховання і навчання дітей постійно порівнювали з дресуванням коней, птахів і мисливських собак, що супроводжувалось пригніченням волі» [3, с.160]. Фізичні обмеження доповнювалися духовним насиллям. Дітей піддавали фізичним покаранням до початку XVIII століття. Саме під впливом декількох поколінь гуманістів почали пропагуватися ідеї Я. Коменського, Е. Роттердамського, Р. Ешема, Т. Єліота та ін.). З'являється уявлення про гідність дитини та право на самовизначення. Проте в цей період контроль за поведінкою посилюється. Перш за все це стосується сексуальної поведінки і ставлення до тіла.

Як писав Н. Берковський, «дитина сприймалась як дорослий маленького формату, навіть одягали дітей в ті ж комозельники, прихлопуючи їх зверху перуками, і під пахву підставляли шпажку». Лише з XVIII століття дітей починають цінувати самих по собі, а не в ролі майбутніх дорослих [3, с. 15].

Історично-соціологічний аналіз прояснює соціальні й культурні передумови цих зсувів гендерної соціалізації: розвиток капіталізму ускладнює сфери життєдіяльності й механізми соціалізації і підвищує цінність індивідів в культурі. Новий образ дитини – специфічний вид соціальної проєкції, відображення надій і розчарувань дорослих. Дитяча невинність протиставляється холодному збоченому раціональному світу. Водночас культ ідеалізації дитини не має зацікавленості в її внутрішніх переживаннях [3, с.15].

На початку XIX століття дитиноцентрична орієнтація міцно вкорінилася у суспільній свідомості, зробивши батьківську любов центральною цінністю

суспільства. Саме в цей період починається кампанія, спрямована на догляд малюків вдома, а не годувальницею, зростають гігієнічні турботи про дітей, виникає педіатрія, а на початку XX століття розвивається фемінізм, що спрямований на досягнення професійних досягнень, соціальну свободу незалежно від статі особистості.

В перші десятиріччя XX століття вивчення гендерних аспектів становлення особистості набуває наукового контексту. Окремі гендерні дослідження різностатевих психологічних особливостей науковці систематизували під рубрику «психологія статі». В 30-60-х роках ця дефініція змінилася на «психологію статевої відмінності». В той час з'являються тести на визначення маскуліності та фемінності особистості. А в 70-х роках, разом з послабленням біологічного детермінізму цей термін змінився на «відмінності, пов'язані з гендером». 80-і роки XX століття роки ознаменувалися інтерпретацією гендерних відмінностей особистості, що мають в своїй основі соціальні коріння [3, с. 188]. Зміни, що відбувалися в суспільстві стосовно до соціального статусу представників чоловічої і жіночої статі підірвали звичні стереотипи про ролі, обов'язки та норми правил поведінки в міжстатевому спілкуванні, що безумовно позначилося на особливостях процесу гендерної соціалізації дитини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отож, вивчення особливостей гендерної соціалізації на різних етапах суспільного розвитку дозволяє дослідити цей феномен з урахуванням фактору часу і соціальних трансформацій.

Проаналізовані дослідження дають змогу прослідкувати зміни у ставленні суспільства до дитинства загалом та його вплив на особливості гендерної соціалізації дітей зокрема. Недарма Л. Демоз наголошував на тому, що «історія дитинства – це жахливий сон, від якого ми тільки нещодавно почали пробуджуватися». Чим глибше поринаєш в історію, тим нижчий рівень догляду за дітьми і тим частіше дітей вбивають, калічать, кидають, б'ють і знущаються [3, с. 56].

Отже, аналіз розвитку гендерних досліджень в контексті суспільно-історичного розвитку суспільства дає змогу краще зрозуміти сучасні проблеми гендерної соціалізації особистості та окреслює педагогічні складові цієї проблематики, що і є предметом подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Гендерні дослідження: прикладні аспекти: монографія / [В.П. Кравець, Т.В. Говорун, О.М. Кікінеджи та ін.]; за наук. ред. В.П. Кравця. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2013. 448 с.
2. Русова С. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 2 / За ред. Є.І.Коваленка. К.: Либідь, 1997. 272 с.
3. Кон И.С. Ребенок и общество: (Историко-этнографическая перспектива). М.: Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1988. 271с.
4. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. Навчальний посібник К: Академвидав, 2006. С.74
5. Могильний А.П. Культура і особистість. К.: Вища школа, 2002. С.118.
6. Кон И.С. Этнография детства. Традиционные формы воспитания детей и подростков у народов Южной и Юго-Восточной Азии. М.: Наука, 1988. 191 с.
7. Эриксон Э.Г. Детство и общество. СПб: ИТД «Летний сад», 2000. 416 с.

References

1. Kravets V.P., Hovorun T.V., Kikinedzhi O.M. (Eds.). (2013). *Henderni doslidzhennia: prykladni aspekty* [Gender research: applied aspects]. Bohdan. [in Ukrainian].
2. Rusova, S. (1997). *Vybrani pedahohichni tvory: U 2 kn. Kn. 2* [Selected pedagogical works. Book 2.]. Lybid. [in Ukrainian].
3. Kon, Y.S. (1988). *Rebenok y obshchestvo: (Ystoryko-etnografycheskaia perspektiva)* [Child and society: (Historical and ethnographic perspective)]. Nauka. [in Russian].
4. Ponimanska, T.I. (2006). *Doshkilna pedahohika* [Preschool pedagogy. Tutorial]. Akademvydav. [in Ukrainian].
5. Mohylnyi, A.P. (2002). *Kultura i osobystist* [Culture and personality]. Vyscha Schkola. [in Ukrainian].
6. Kon, Y.S. (1988). *Etnohrafiya detstva. Tradytsyonnye formy vospityaniya detei y podrostkov u narodov Yuzhnoi y Yuho-Vostochnoi Azyy* [Ethnography of childhood. Traditional forms of education of children and adolescents in the peoples of South and Southeast Asia]. Nauka. [in Russian].
7. Erikson, E. (2000). *Detstvo y obshchestvo* [Childhood and society]. Letnii Sad. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 12.04.2021 р.

Стаття прийнята до друку 17.04.2021 р.

Karnaukh Lesia

Candidate of Pedagogical Sciences

Department of Psychology and Pedagogy of Child Development

Uman State Pedagogical University named after PavloTychyna, Uman, Ukraine

Kravchuk Nelia

Candidate of Pedagogical Sciences

Department of Psychology and Pedagogy of Child Development

Uman State Pedagogical University named after PavloTychyna, Uman, Ukraine

STUDY OF GENDER SOCIALIZATION OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE CONTEXT OF SOCIAL-AND-HISTORICAL DEVELOPMENT OF SOCIETY

Abstract. The relevance of the study arises because of the need to consider gender socialization of the individual from the positions of social expectations, cultural characteristics, traditions, education within society as a macroenvironment of preschool children. Analysis of the genesis of gender research in the context of social-and-historical development of society outlines the current problems of gender socialization of the individual and the pedagogical components of this issue. Therefore, the purpose of the article is to reveal the features of gender socialization of the preschooler in the context of social-and-historical development of society. The author reveals general tendencies of modern researches in the sphere of gender problems and with the help of systemic-and-structural analysis, comparison and generalization of pedagogical, psychological and ethnographic scientific sources investigates a social-and-historical aspect of development of society where gender formation of the person takes place. It was found in particular that at different stages of development of society, children in the process of gender socialization had common methods and goals of parental influence including training the obedience, responsibility for participation in household activities and in the performance of household duties; training the elder siblings to care for younger ones; forming the need to achieve results through competition and evaluation of the quality of performance; fostering independence, the ability to take care of themselves, not to depend on the help of others, to meet own needs and desires. The interdependence between the level of development of society and its attitude to children in general and the process of gender socialization in particular is revealed. The analysis of various sources gives grounds to assert that in different historical periods of society's development the attitude to children and the formation of skills of intersex communication were changing. The study of childhood history revealed a consistent rapprochement between a child and an adult. The analyzed researches allow us to conclude that the development of society complicates the spheres of life of the preschool child, affects the process of socialization and increases its value in culture. The combination of historical and pedagogical approaches with the achievements of modern science will provide real opportunities for the development of effective methods of forming valuable attitude towards preschool children.

Key words: gender socialization; personality; society; culture.